

Ewa Jegier

Bajki w telefonie. Wpływ korzystania z cyfrowych urządzeń mobilnych na rozwój dzieci w wieku żłobkowym i przedszkolnym

Cartoons on the phone. The impact of the use of digital mobile devices on the development of children at nursery and preschool age

Celem artykułu jest analiza zjawiska korzystania przez dzieci w wieku żłobkowym i przedszkolnym z cyfrowych urządzeń mobilnych. W pierwszej części opisano podstawowe mechanizmy rozwojowe dzieci w wieku żłobkowym i przedszkolnym w kontekście ich znaczenia dla funkcjonowania człowieka w dorosłości. Następnie przedstawiono wyniki badań, przeprowadzonych na gruncie zagranicznym oraz polskim, dotyczących częstotliwości oraz okoliczności korzystania przez dzieci z urządzeń mobilnych oraz ich wpływu na kształtowanie funkcji emocjonalnych, poznawczych i społecznych dzieci. Na podstawie przeglądu badań autorka wysnuwa wniosek, że dzieci wychowane w świecie cyfrowych urządzeń mobilnych będą innym pokoleniem niż ich rodzice, niemniej różnice międzypokoleniowe są niezbywalnym elementem rozwoju każdego społeczeństwa.

Słowa kluczowe: Nowe technologie, cyfrowe urządzenia mobilne, rozwój dzieci, wiek żłobkowy, wiek przedszkolny.

The article aims to analyze the use of digital mobile devices by children of nursery and school age. The first part describes the basic development mechanisms of children at nursery and preschool age, as well as the importance of these stages for human functioning in adulthood. Then,

the results of research conducted abroad and in Poland were presented, regarding the frequency and circumstances of children's use of mobile devices, as well as their impact on shaping children's emotional, cognitive and social functions. Based on a review of research, the author concludes that children raised in the world of digital mobile devices will be a different generation than their parents, but intergenerational differences are an inalienable element of the development of every society.

Key words: New technologies, digital mobile devices, child development, nursery age, preschool age.

Wprowadzenie

We współczesnym świecie kontakt człowieka z nowymi technologiami jest nieunikniony. Cyfrowe urządzenia mobilne znajdują zastosowanie w sferze zawodowej i prywatnej człowieka, służąc jego rozwojowi, komunikacji oraz rozrywce. Skutki korzystania z urządzeń mobilnych są znaczące na każdym etapie życia, niemniej wpływ ten wydaje się mieć szczególne znaczenie w przypadku dzieci. Badania wskazują, że dzieci już od najmłodszych lat mają dostęp do smartfonów, tabletów, laptopów i innych cyfrowych urządzeń mobilnych¹. Korzystanie przez dzieci z technologii cyfrowych może stymulować kształtowanie poszczególnych funkcji, niemniej jednocześnie stanowi zagrożenie dla ich holistycznego i harmonijnego rozwoju. Należy podkreślić ogromną rolę rodziców,

¹ A. Bąk, *Korzystanie z urządzeń mobilnych przez małe dzieci w Polsce. Wyniki badania ilościowego*, Fundacja Dzieci Niczyje, Warszawa 2015; A. Iwanicka, *Dziecięce wchodzenie w interakcje społeczne za pomocą mediów cyfrowych – raport z badań*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze”, 2020, nr 7, s. 50–60, DOI: <http://10.5604/01.3001.0014.3569>; G. Penkowska, *Dzieciństwo przed ekranem. Przegląd wybranych badań dotyczących aktywności z użyciem nowych technologii wśród dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym*, „Colloquium Pedagogika – Nauki o Polityce i Administracji”, 2023, nr 3, s. 121–130, DOI: <http://doi.org/10.34813/28coll2023>; J. Pyzalski, M. Klichowski, *Technologie informacyjno-komunikacyjne a dzieci w wieku przedszkolnym – model szans i zagrożeń*, „Artykuły Naukowe WSE”, Wyd. Katedra Technologii i Mediów Edukacyjnych & Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, Kraków 2014; J. Pyzalski (red.), *Małe dzieci w świecie technologii informacyjno – komunikacyjnych – pomiędzy utopijnymi szansami a przesadzonymi zagrożeniami*, Wyd. Eter, Łódź 2017; M. Rowicka, M. Bujalski, *Raport z badania „Brdąc w sieci – zjawisko korzystania z urządzeń mobilnych przez dzieci w wieku 0 – 6*, Akademia Pedagogiki Specjalnej, Krajowe Biuro do Spraw Przeciwdziałania Narkomanii, Ministerstwo Zdrowia, Warszawa 2020; M. Rowicka, *Raport z badania „Brdąc w sieci 2.0 – używanie urządzeń mobilnych przez dzieci w wieku 4–6 lat a wybrane funkcje poznawcze*, Akademia Pedagogiki Specjalnej, Krajowe Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom, Ministerstwo Zdrowia, Warszawa 2023; M. Rowicka, *Brdąc w sieci i brdąc w sieci 2.0 – informacje o projektach naukowych dotyczących korzystania z urządzeń cyfrowych przez małe dzieci*, „Psychologia Wychowawcza”, 2022, nr 68, s. 103–107, DOI: <https://doi.org/10.5604/01.3001.0053.399>.

wychowawców oraz opiekunów, odpowiedzialnych za korzystanie przez dzieci z urządzeń technologicznych. Sposób wdrażania dziecka w cyfrowy świat przez rodziców ma zasadnicze znaczenie w kontekście zysków i strat, zagrożeń i możliwości, jakie niosą ze sobą nowe technologie.

Korzystanie z nowych technologii, w tym cyfrowych urządzeń mobilnych, często pociąga za sobą kontakt z mediami, które niezwykle silnie oddziałują na dzieci i młodzieży. Jak zauważa Maciej Tanaś: „Świat mediów pozostawia głęboki ślad w umyśle dziecka. Współczesna generacja wyrasta w środowisku mediów w przeciwieństwie do pokoleń minionych. Ten ślad jest trwały, media bowiem nie tylko przekazują informacje, lecz rodzą emocje, kształtują sferę wyobraźni, budzą pragnienia, mieszając hierarchię wartości i realizują zadania tylko niekiedy zbieżne z oczekiwaniami pedagogów i nauczycieli”². Autor podkreśla silny wpływ treści przekazywanych z wykorzystaniem nowych technologii na kształtującą się osobowość młodego człowieka. Media pełnią nie tylko funkcję informacyjną, ale także światopoglądową. Treści przekazywane za pomocą mediów często są nasycone silnymi emocjami, dzięki czemu są lepiej i głębiej zapamiętywane, a ich wpływ na rozwój i funkcjonowanie dziecka jest o wiele bardziej znaczący. Z uwagi na swoją plastyczność – zarówno fizyczną, jak i emocjonalno-społeczną – dzieci są w szczególności sposobem narażone na negatywne konsekwencje ekspozycji na nowe technologie. Jednocześnie, to właśnie wykorzystanie nowych technologii w nauce, edukacji i wychowaniu stwarza szereg nowych, innowacyjnych możliwości edukacyjnych dla dzieci.

W niniejszym artykule przeanalizowane zostanie zjawisko korzystania z nowych technologii przez najmłodszych – dzieci w wieku żłobkowym i przedszkolnym. Przedstawione zostaną najnowsze badania, eksplorujące nie tylko nasilenie zjawiska, ale także wpływ korzystania z tabletów czy smartfonów na rozwój dzieci w poszczególnych sferach ich funkcjonowania. Na bazie wyników badań empirycznych, prowadzonych zarówno na gruncie polskim, jak i zagranicznym, zostaną sformułowane wnioski dotyczące wpływu korzystania z nowych technologii na najmłodsze dzieci. Autorka artykułu podejmie także namysł nad stanem zaawansowania aktualnych poczynań badawczych oraz próbę określenia dalszych potrzeb i kierunków eksploracyjnych w tej dziedzinie.

² M. Tanaś, *Wychowanie a media*, [w:] B. Siemieniecki (red.), *Pedagogika medialna*, t.1, Wyd. PWN, Warszawa 2008, s. 198.

Rozwój dziecka w wieku żłobkowym i przedszkolnym

Analiza wpływu korzystania z nowych technologii przez dzieci w wieku żłobkowym i przedszkolnym wymaga dokonania charakterystyki etapów rozwojowych, na których dzieci te się znajdują. Według przyjętej w psychologii rozwojowej periodyzacji rozwoju człowieka, wiek żłobkowy można identyfikować z okresem wczesnego dzieciństwa, który jest liczony od narodzin do 3 roku życia³. W ramach wczesnego dzieciństwa wyróżnia się okres niemowlęcy, trwający od narodzin do końca 1 roku życia oraz okres poniemowlęcy, trwający od 2 do 3 roku życia. Określenia wieku żłobkowego można także dokonać w odniesieniu do czasu, w którym dziecko uczęszcza do żłobka. Według polskich regulacji prawnych, opieką żłobkową objęte jest dziecko w wieku od 6 miesiąca życia do końca roku szkolnego, w którym kończy 3 lata⁴. Biorąc pod uwagę wykładnię psychologiczną oraz prawną, można uznać, iż wiek żłobkowy przypada na okres od 6 miesiąca życia dziecka do ukończenia przez nie 3 lat. Wiek przedszkolny jest w psychologii rozwojowej utożsamiany z okresem średniego dzieciństwa, przypadającego na czas od 4 do 6 roku życia. Na potrzeby niniejszego artykułu przyjmuje się zatem, że wiek żłobkowy i przedszkolny przypada na okres od 6 miesiąca życia dziecka do ukończenia przez nie 6 lat.

Okres wczesnego dzieciństwa, czyli wiek żłobkowy, charakteryzuje się intensywnym rozwojem somatycznym dziecka. Dotyczy to wszystkich układów, w tym tkanki mózgowej, odpowiedzialnej za funkcje poznawcze, emocjonalne i społeczne. Dziecko nabywa coraz większej kontroli nad swoim ciałem, ucząc się stopniowo panowania nad odruchami. Niemowlę kształtuje kompetencje manipulacyjne, przechodząc od manipulacji niespecyficznego rodzaju do manipulacji specyficznej. W sferze poznawczej niemowlę rozwija stałość otoczenia, ucząc się zastępowania nieobecnych przedmiotów i zjawisk symbolami. W sferze emocjonalnej zaczyna się proces różnicowania uczuć: od początkowego uogólnionego stanu zadowolenia i niezadowolenia, dziecko stopniowo doświadcza coraz szerszej gamy emocji. Emocje dziecka w okresie niemowlęctwa są intensywne i zmienne, a głównym ich źródłem są kontakty z dorosłymi opiekunami. W sferze społecznej kształtuje się poczucie bezpieczeństwa, za które

³ B. Harwas-Napierała, J. Trempała (red.), *Psychologia rozwoju człowieka. Tom 2. Charakterystyka okresów życia człowieka*, Wyd. PWN, Warszawa 2002.

⁴ Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3, Dz. U. 2011 Nr 45 poz. 235.

odpowiadają głównie relacje z dorosłym opiekunem. Poczucie bezpieczeństwa zapewnia dziecku korzystne warunki do dalszej eksploracji świata zewnętrznego.

W okresie średniego dzieciństwa, identyfikowanego z wiekiem przedszkolnym, następują dynamiczne zmiany w systemie nerwowym dziecka. Stanowią one podstawę intensywnego rozwoju funkcji poznawczych i czynności myślowych⁵. Dziecko na tym etapie rozwoju coraz lepiej posługuje się funkcją uwagi, co sprzyja procesowi uczenia się i rozwiązywania problemów. Zwiększają się możliwości dziecka w zakresie posługiwania się pamięcią. Kształtuje się funkcja symboliczna i obrazy umysłowe, umożliwiające podejmowanie przez dziecko zabawy symbolicznej. Ten rodzaj zabawy, charakterystyczny dla wieku przedszkolnego, służy poznawaniu i eksplorowaniu ról społecznych, jak również kształtowaniu prawidłowych relacji z rówieśnikami. W zabawie dziecko uczy się przestrzegać norm i reguł społecznych. Kontakty z rówieśnikami zaczynają być coraz częstsze, niemniej relacja z dorosłym opiekunem nadal pozostaje dla dziecka najbardziej znacząca. W zakresie rozwoju motorycznego dziecko nabywa coraz większej płynności, która pozwala na posługiwanie się manipulacją specyficzną i kombinacjami ruchowymi. Dzięki temu dziecko jest bardziej samodzielne i lepiej kontroluje własne zachowania. Dziecko coraz trafniej rozpoznaje i kontroluje swoje emocje, nabywa także umiejętności rozpoznawania i rozumienia emocji innych osób. Kompetencje te są podstawą empatii i stanowią podstawę zachowań prospołecznych⁶.

Rozwój dziecka w wieku od 6 miesiąca życia do 6 roku życia jest bardzo intensywny i dotyczy wszystkich sfer jego funkcjonowania: począwszy od funkcji motorycznych, poprzez funkcje poznawcze, emocjonalne i społeczne. Podstawą harmonijnego rozwoju jest zapewnienie dziecku zarówno odpowiednich warunków fizycznych, jak i optymalnego środowiska społecznego, odpowiedzialnego za rozwój emocjonalny, poznawczy i społeczny. Osoba opiekuna – początkowo rodzica, a z czasem także wychowawcy czy nauczyciela – odgrywa niezwykle istotną rolę na początkowych stadiach rozwoju dziecka. W relacji z opiekunem dziecko zyskuje poczucie bezpieczeństwa, które przekłada się na zdolność nawiązywania i utrzymywania bliskich relacji w późniejszym życiu.

⁵ B. Harwas-Napierała, J. Trempała (red.), *dz. cyt.*

⁶ *Ibidem.*

Dziecko w cyfrowym świecie w świetle wyników badań empirycznych

Korzystanie przez dzieci z nowych technologii od kilkunastu lat jest eksplorowane badawczo zarówno na gruncie polskim, jak i zagranicznym⁷. Jednym z powodów, dla których zjawisko to budzi zainteresowanie badaczy, jest jego powszechność. Dzieci już od najmłodszych lat mają kontakt z urządzeniami technologicznymi, co pozwala wnioskować o wpływie – zarówno pozytywnym, jak i negatywnym – na ich rozwój oraz funkcjonowanie w dalszym życiu. Większość badań koncentruje się jednak na ocenie stanu aktualnego, tj. częstotliwości i nasileniu zjawiska korzystania przez małe dzieci z urządzeń mobilnych, jak również funkcji, jakie urządzenia te spełniają w życiu dziecka oraz jego opiekunów.

Pierwsze na gruncie polskim badanie, dotyczące korzystania z urządzeń mobilnych przez najmłodsze dzieci, zostało przeprowadzone w 2015 roku przez Agnieszkę Bąk⁸. Badanie zrealizowano na ogólnopolskiej próbie reprezentatywnej dla dzieci w wieku od 6 miesiąca życia do 6,5 roku życia. Celem badawczym było określenie nasilenia zjawiska korzystania przez małe dzieci z urządzeń mobilnych oraz scharakteryzowanie tej kwestii ze szczególnym uwzględnieniem wieku dzieci. Do badania wykorzystano ankietę internetową, którą wypełniło 1011 osób w wieku powyżej 18 lat posiadających dzieci w wieku od 6 miesięcy do 6,5 roku życia. Pytania badawcze dotyczyły m.in. form kontaktu dzieci z urządzeniami mobilnymi, posiadania przez dzieci własnych urządzeń mobilnych, aktywności podejmowanych przez dzieci przy użyciu urządzeń mobilnych, ilości czasu spędzanego na korzystaniu z urządzeń oraz powodów, dla których

⁷ A. Bąk, dz. cyt.; C. Herodotou, *Young children and tablets: A systematic review of effects on learning and development*, „*Journal of Computer Assisted Learning*”, 2018, nr 34(1), s. 1–9, DOI: <https://doi.org/10.1111/jcal.12220>; A. Iwanicka, dz. cyt.; S. Madigan, B.A. McArthur, C. Anhorn, R. Eirich, D.A. Christakis, *Associations Between Screen Use and Child Language Skills: A Systematic Review and Meta-analysis*, „*JAMA Pediatr.*”, 2020, nr 174(7), s. 665–675, DOI: <https://doi.org/10.1001/jamapediatrics.2020.0327>; J. McNeill, S.J. Howard, S.A. Vella, D.P. Cliff, *Longitudinal Associations of Electronic Application Use and Media Program Viewing with Cognitive and Psychosocial Development in Preschoolers*, „*Academic Pediatrics*”, 2019, nr 19(5), s. 520–528, DOI: <https://doi.org/10.1016/j.acap.2019.02.010>; N. Mercer, J.R. Fernandez, L. Dawes, R. Wegerif, C. Sams, *How Computers Can Help Children Think Together About Texts*, [w:] Kinzer C.K., Verhoeven L. (red.), *Interactive Literacy Education Facilitating Literacy Environments Through Technology*, Routledge 2007, s. 245–267, DOI: <https://doi.org/10.4324/9781003417965-11>. G. Penkowska, dz. cyt.; M. Rowicka, M. Bujalski, dz. cyt.; M. Rowicka, *Raport z badania „Brzqac w sieci 2.0...”, dz. cyt.*; N. Selwyn, D. Boraschi, S.M. Özkula, *Drawing digital pictures: an investigation of primary pupils' representations of ICT and schools*. „*British Educational Research Journal*”, 2009, nr 35(6), s. 909–928, DOI: <https://doi.org/10.1080/01411920902834282>.

⁸ A. Bąk, dz. cyt.

rodzice pozwalają dzieciom korzystać z tego rodzaju urządzeń. Badanie wykazało, że ponad połowa badanych dzieci w wieku od 6 miesiąca życia do 6,5 roku życia korzysta z urządzeń mobilnych, w tym $\frac{1}{4}$ – codziennie. Stwierdzono, że ponad $\frac{1}{4}$ badanych dzieci posiada własne urządzenie mobilne. Wśród aktywności, podejmowanych przez dzieci z wykorzystaniem urządzeń mobilnych, wyróżniono oglądanie filmów (ponad $\frac{3}{4}$ badanych dzieci), grę w gry na smartfonie lub tablecie (ponad połowa badanych dzieci), a także wykorzystywanie smartfona lub tabletu bez konkretnego celu (ponad połowa badanych dzieci). Badanie wykazało także, że niemal $\frac{3}{4}$ badanych rodziców udostępnia dzieciom urządzenia mobilne, kiedy muszą zająć się własnymi sprawami, natomiast niemal połowa z nich stosuje je jako rodzaj nagrody dla dziecka.

Na podstawie wyników analizowanego badania można wnioskować, iż im starsze dzieci, tym większy udział tych, które korzystają z urządzeń mobilnych. W prawie wszystkich domach obecne są urządzenia mobilne, a ponad $\frac{1}{4}$ badanych dzieci posiada własne. Najczęściej dzieci wykorzystują urządzenia mobilne do oglądania filmów lub bajek. Ponad połowa badanych rodziców deklaruje, że dzieci korzystają z urządzeń mobilnych zawsze lub prawie zawsze w ich obecności, niemniej urządzenia te stanowią pewną asekurację w obliczu braku czasu lub kompetencji wychowawczych rodziców⁹.

W kontekście wyników przedstawionego badania szczególną uwagę zwraca cel udostępniania dzieciom urządzeń mobilnych przez rodziców. Rodzice nie używają nowych technologii w celu stymulowania rozwoju dziecka, ale raczej w celu zagospodarowania dzieciom wolnego czasu. Tytułowe „bajki na telefonie” okazują się wygodnym i łatwo dostępnym sposobem, umożliwiającym rodzicom zajęcie się własnymi sprawami. Konsekwencje takiego podejścia wydają się niebagatelne zarówno w kontekście skutków rozwojowych dla dziecka, jak i w kontekście relacji rodzic – dziecko. Urządzenia elektroniczne przejmują funkcje opiekuńcze i wychowawcze, pozbawiając dziecka stabilnej więzi z rodzicem. Nadmierne wykorzystywanie urządzeń mobilnych może zaburzyć kształtowanie zdrowej relacji dziecka z rodzicem, a tym samym utrudnić czy nawet uniemożliwić uzyskanie przez dziecko poczucia bezpieczeństwa.

Kolejne badanie, dotyczące korzystania z urządzeń mobilnych przez dzieci w wieku od 0 do 6 roku życia, zostało przeprowadzone w 2020 roku

⁹ Ibidem.

przez zespół naukowców z Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej¹⁰. Celem badania było nie tylko rozpoznanie zjawiska korzystania z urządzeń mobilnych przez dzieci i ich rodziców, ale także zdiagnozowanie zagrożeń związanych z używaniem urządzeń mobilnych przez dzieci i ich rodziców. Postawione pytania badawcze dotyczyły odsetka dzieci w wieku od 0 do 6 lat korzystających z urządzeń mobilnych, dynamiki używania urządzeń mobilnych przez dzieci i ich rodziców, a także dynamiki relacji pomiędzy rodzicem a dzieckiem w odniesieniu do korzystania z urządzeń mobilnych. Zbadano także powody, dla których rodzice pozwalają dzieciom korzystać z urządzeń mobilnych oraz dostrzegane przez rodziców potencjalne zagrożenia, związane z korzystaniem z urządzeń mobilnych przez dzieci. W badaniu zastosowano mieszany schemat badawczy, na który składała się strategia ilościowa i jakościowa. W badaniu jakościowym wzięło udział łącznie 48 osób (rodzice lub opiekunowie dzieci w wieku 5–6 lat) oraz 60 dzieci w wieku od 5 do 6 lat. W badaniu ilościowym uczestniczyło 2039 osób (rodziców lub opiekunów dzieci w wieku od 0 do 6 lat). Należy zauważyć, że zarówno schemat badawczy, jak i badana populacja była bardziej rozbudowana niż w przedstawionym wcześniej badaniu z 2015 roku.

Uzyskane wyniki wykazały, że nieco ponad połowa dzieci w wieku od 0 do 6 lat korzysta z urządzeń mobilnych takich jak smartfon, tablet, smartwatch czy laptop. Stanowi to potwierdzenie wyników uzyskanych w badaniu z 2015 roku. Stwierdzono, że wiek dziecka jest skorelowany z korzystaniem z urządzeń mobilnych w taki sposób, że im starsze dzieci, tym więcej z nich korzysta z urządzeń mobilnych. Średni wiek inicjacji korzystania z urządzeń mobilnych określono na 2 lata i 2 miesiące. Badanie wykazało, że większość dzieci korzysta z urządzeń mobilnych, które mają dostęp do internetu. Według uzyskanych wyników badania większość dzieci korzysta wyłącznie z treści adresowanych do dzieci czyli ogląda filmy i bajki oraz gra w gry. Dzieci używają urządzeń mobilnych w rozmaitych okolicznościach: podczas podróży samochodem lub innym środkiem transportu, podczas posiłków czy podczas toalety. Wykazano także, że większość rodziców udostępnia dzieciom urządzenie mobilne jako nagrodę, a także w sytuacjach, kiedy dzieci się nudzą lub gdy są płacziwe i rozdrażnione¹¹.

¹⁰ M. Rowicka, *Raport z badania „Brzdąc w sieci 2.0...”, dz. cyt.*

¹¹ *Ibidem*.

Podobnie jak w badaniu cytowanym wcześniej, tak i w badaniu przeprowadzonym w 2020 roku, wykazano, że urządzenia mobilne są wykorzystywane przez rodziców jako metody wychowawcze. Rodzice stosują je nie tylko jako nagrody, ale także jako skuteczne i dostępne narzędzia, służące uspokojeniu dziecka i rozładowaniu jego napięcia. W świetle uzyskanych wyników należy podkreślić rolę nowych technologii nie tylko w kontekście kształtowania poszczególnych funkcji rozwojowych, ale także w budowaniu relacji dziecka z opiekunem.

Poza eksploracją zjawiska kontaktu dzieci z nowymi technologiami, rysuje się konieczność dogłębnego zbadania konsekwencji korzystania przez dzieci z nowych technologii. W tym kontekście, badacze wskazują zarówno na możliwość zahamowania rozwoju dziecka w poszczególnych sferach, jak i na potencjał edukacyjny nowych technologii.

Nowe technologie stymulują proces uczenia się dziecka, umożliwiając doświadczenia czegoś, co normalnie (w sytuacji nie kreowanej z użyciem nowych technologii) byłoby trudne do doświadczenia¹². Korzystanie z nowych technologii ma pozytywny wpływ na rozwój umiejętności czytania, liczenia i rozwiązywania problemów, choć głównie wtedy kiedy jest wspierane przez rodziców / opiekunów¹³. Wykazano także, że pozytywny wpływ nowych technologii na rozwój dziecka polega na stymulacji rozwoju kompetencji społecznych poprzez wykorzystywanie nowych technologii w procesie zabawy (uczenia się)¹⁴. W zakresie negatywnych skutków rozwojowych, wynikających z używania nowych technologii przez dzieci, wskazuje się, że korzystanie z urządzeń mobilnych obniża samokontrolę u dzieci¹⁵ i opóźnia rozwój kompetencji językowych¹⁶.

Badania nad wpływem używania urządzeń mobilnych przez dzieci w wieku od 4 do 6 lat na wybrane funkcje poznawcze zostały przeprowadzone przez polskich naukowców w 2022 roku¹⁷. Celem badań była weryfikacja związku pomiędzy korzystaniem z urządzeń cyfrowych przez dzieci w wieku od 4 do 6 lat a ich funkcjonowaniem poznawczym, a konkretnie umiejętnością hamowania zachowania i/lub pamięcią roboczą. Zastosowano mieszany schemat badawczy, składający się z części jakościowej i ilościowej. W badaniu wzięło udział 750 diad dziecko i rodzic:

¹² N. Selwyn, D. Boraschi, S.M. Özkula, *dz. cyt.*

¹³ C. Herodotou, *dz. cyt.*

¹⁴ N. Mercer, J.R. Fernandez, L. Dawes, R. Wegerif, C. Sams, *dz. cyt.*

¹⁵ J. McNeill, S.J. Howard, S.A. Vella, D.P. Cliff, *dz. cyt.*

¹⁶ S. Madigan, B.A. McArthur, C. Anhorn, R. Eirich, D.A. Christakis, *dz. cyt.*

¹⁷ M. Rowicka, *Raport z badania „Brzdcę w sieci 2.0...”*, *dz. cyt.*

750 dzieci w wieku 4–6 lat (w tym 600 dzieci korzystających z urządzeń cyfrowych i 150 dzieci niekorzystających z urządzeń cyfrowych) i 750 osób dorosłych – rodziców. Rodzice wypełniali ankietę dotyczącą charakterystyki używania urządzeń cyfrowych przez ich dziecko, natomiast dzieci wykonywały zadania na komputerze i tablecie, których celem było sprawdzenie pomiędzy niewerbalnej, selektywnej uwagi (umiejętności hamowania) i szybkości reakcji (Zadanie Fish Flanker Task, Mr. Peanut Test).

Wyniki uzyskane w omawianym badaniu wykazały brak różnic w analizowanych funkcjach poznawczych pomiędzy dziećmi korzystającymi i niekorzystającymi z urządzeń cyfrowych. Jedyna istotna różnica dotyczyła odsetka poprawnych odpowiedzi w teście mierzącym pamięć (dzieci korzystające z urządzeń cyfrowych udzielały nieco więcej prawidłowych wskazań niż dzieci niekorzystające z urządzeń cyfrowych, a także poziomu trudności (dzieci korzystające z urządzeń cyfrowych osiągały nieco wyższy poziom wykonywanych zadań niż dzieci niekorzystające z urządzeń cyfrowych). Korzystanie przez dzieci z urządzeń cyfrowych wieczorami (po kolacji) było związane z niższą poprawnością odpowiedzi. Stwierdzono także, że częstsze korzystanie z urządzeń cyfrowych było związane z krótszymi czasami reakcji, ale nie z poprawnością odpowiedzi¹⁸.

Na podstawie przytoczonego badania można wysnuć wniosek, że wpływ korzystania przez dzieci z urządzeń mobilnych jest niejednoznaczny i uzależniony od wielu czynników. Dzieci, które często korzystają z urządzeń mobilnych, posiadają większą łatwość w rozwiązywaniu zadań eksponowanych z wykorzystaniem tych urządzeń, co wynika ze znajomości interfejsu. Dzieci te łatwiej znajdują potrzebne funkcje i potrafią korzystać z urządzeń bez zbędnych komplikacji. Wpływa to na szybkość wykonywania zadania, natomiast nie przekłada się na poprawność udzielanych odpowiedzi. Okazuje się zatem, że nie wystarczy sama znajomość danej aplikacji czy urządzenia, aby osiągnąć lepsze wyniki zadania. Czym innym jest umiejętność obsługi urządzenia, a czym innym umiejętność rozwiązywania zadania za jego pośrednictwem.

¹⁸ Ibidem.

Podsumowanie

Wiek żłobkowy i przedszkolny są okresami intensywnego rozwoju dziecka w sferze fizycznej, emocjonalnej i społecznej. W kontekście rozwoju społecznego najważniejsza na tym etapie jest relacja z dorosłym opiekunem. Relacja ta dostarcza dziecku poczucia bezpieczeństwa, stając się jednocześnie bazą i fundamentem do kolejnych relacji nawiązywanych na dalszych etapach życia. Dziecko poznaje świat przez pryzmat rodzica, a relacja z nim jest na tym etapie nie tylko najważniejszą dla dziecka relacją, ale także bazą i podstawą do eksplorowania świata. W tym kontekście metody i sposoby wychowawcze wykorzystywane przez rodziców mają niezwykle znaczenie dla dalszego rozwoju i funkcjonowania dziecka.

Wyniki badań empirycznych wskazują, że korzystanie z nowych technologii przez dzieci w wieku od 0 do 6 roku życia jest zjawiskiem powszechnym. Wraz z wiekiem dziecka wzrasta częstotliwość i zakres korzystania przez nie z urządzeń mobilnych. Dzieci żłobkowe korzystają z urządzeń mobilnych rzadziej i w bardziej ograniczonym zakresie niż dzieci przedszkolne, niemniej w obu grupach wiekowych znaczny odsetek dzieci regularnie korzysta z urządzeń mobilnych. Urządzenia mobilne są bardzo często wykorzystywane przez rodziców jako narzędzia wychowawcze: pomagają zagospodarować dziecku czas, zmobilizować dziecko do pożądanego zachowania czy ustabilizować zmienny stan emocjonalny dziecka. Dostępność nowych technologii, zwłaszcza urządzeń mobilnych, jest ogromna, a ich skuteczność w radzeniu sobie w trudnych sytuacjach z dzieckiem – bardzo wysoka. Urządzenie mobilne pozwala uspokoić dziecko, skłonić je do jedzenia, uśpić czy wyegzekwować odpowiednie zachowanie. To wszystko sprawia, że urządzenia mobilne są dla rodziców bardzo atrakcyjną metodą wychowawczą.

Jednocześnie koszty, wiążące się z nadmiernym wykorzystywaniem nowych technologii w procesie wychowawczym, mogą być ogromne. W tym kontekście warto zacytować słowa Macieja Tanasia, który zauważa: „Pozostawiony samemu sobie młody człowiek, poruszający się w świecie kreowanym przez media i usiłujący zrozumieć świat rzeczywisty przez docierający z mediów obraz i dźwięk, przypomina niewprawnego i zagubionego w bezmiarze wód morskich podróżnika (...) Musimy (...) - rehabilitując rolę wychowawcy i nauczyciela – podjąć żmudny trud prowadzenia za rękę wędrowca w medialnym czy wirtualnym świecie

i to tak, aby skały nie raniły mu stóp, a może bardziej serca i umysłu”¹⁹. Apel ten należy skierować nie tylko do nauczyciela czy wychowawcy, ale przede wszystkim do rodzica. Rodzic jest bowiem dla swojego dziecka pierwszym i najważniejszym wychowawcą oraz nauczycielem. Możliwości, jakie niosą ze sobą nowe technologie, stanowią wielką szansę i potencjał dla rozwoju dziecka, natomiast umiejętne korzystanie z nich w procesie wychowawczym jest ogromnym wyzwaniem dla rodziców i nauczycieli.

¹⁹ M. Tanaś, dz. cyt., s. 199.

Bibliografia

- Bąk A., *Korzystanie z urządzeń mobilnych przez małe dzieci w Polsce. Wyniki badania ilościowego*, Fundacja Dzieci Niczyje, Warszawa 2015.
- Harwas-Napierała B., Trempała J. (red.), *Psychologia rozwoju człowieka. Tom 2. Charakterystyka okresów życia człowieka*, Wyd. PWN, Warszawa 2002.
- Herodotou C., *Young children and tablets: A systematic review of effects on learning and development*, „*Journal of Computer Assisted Learning*”, 2018, nr 34(1), DOI: <https://doi.org/10.1111/jcal.12220>.
- Iwanicka A., *Dziecięce wchodzenie w interakcje społeczne za pomocą mediów cyfrowych – raport z badań*, „*Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze*”, 2020, nr 7, DOI: <http://10.5604/01.3001.0014.3569>.
- Madigan S., McArthur B.A., Anhorn C., Eirich R., Christakis D.A., *Associations Between Screen Use and Child Language Skills: A Systematic Review and Meta-analysis*, „*JAMA Pediatr.*”, 2020, nr 174(7), DOI: <https://doi.org/10.1001/jamapediatrics.2020.0327>.
- McNeill J., Howard S.J., Vella S.A., Cliff D.P., *Longitudinal Associations of Electronic Application Use and Media Program Viewing with Cognitive and Psychosocial Development in Preschoolers*, „*Academic Pediatrics*”, 2019, nr 19(5), DOI: <https://doi.org/10.1016/j.acap.2019.02.010>.
- Mercer N., Fernandez J.R., Dawes L., Wegerif R., Sams C., *How Computers Can Help Children Think Together About Texts*, [w:] Kinzer C.K., Verhoeven L. (red.), *Interactive Literacy Education Facilitating Literacy Environments Through Technology*, Routledge, 2007, DOI: <https://doi.org/10.4324/9781003417965-11>.
- Penkowska G., *Dzieciństwo przed ekranem. Przegląd wybranych badań dotyczących aktywności z użyciem nowych technologii wśród dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym*, „*Colloquium Pedagogika – Nauki o Polityce i Administracji*”, 2023, nr 3, DOI: <http://doi.org/10.34813/28coll2023>.
- Przetacznik-Gierowska M., Tyszkowa M., *Psychologia rozwoju człowieka. Tom 1. Zagadnienia ogólne*, Wyd. PWN, Warszawa 2022.
- Pyżalski J., Klichowski M., *Technologie informacyjno – komunikacyjne a dzieci w wieku przedszkolnym – model szans i zagrożeń*, „*Artykuły Naukowe WSE*”, Wyd. Katedra Technologii i Mediów Edukacyjnych & Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, Kraków 2014.
- Pyżalski J. (red.), *Małe dzieci w świecie technologii informacyjno-komunikacyjnych – pomiędzy utopijnymi szansami a przesadzonymi zagrożeniami*, Wyd. Eter, Łódź 2017.
- Rowicka M., Bujalski M., *Raport z badania „Brzdąc w sieci – zjawisko korzystania z urządzeń mobilnych przez dzieci w wieku 0–6”*, Akademia Pedagogiki Specjalnej, Krajowe Biuro do Spraw Przeciwdziałania Narkomanii, Ministerstwo Zdrowia, Warszawa 2020.

Rowicka M., *Raport z badania „Brzdąc w sieci 2.0 – używanie urządzeń mobilnych przez dzieci w wieku 4–6 lat a wybrane funkcje poznawcze*, Akademia Pedagogiki Specjalnej, Krajowe Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom, Ministerstwo Zdrowia, Warszawa 2023.

Rowicka M., *Brzdąc w sieci i brzdąc w sieci 2.0 – informacje o projektach naukowych dotyczących korzystania z urządzeń cyfrowych przez małe dzieci*, „Psychologia Wychowawcza”, 2022, nr 68, DOI: <https://doi.org/10.5604/01.3001.0053.399>.

Selwyn N., Boraschi D., Özkula S.M., *Drawing digital pictures: an investigation of primary pupils' representations of ICT and schools*. „British Educational Research Journal”, 2009, nr 35(6), DOI: <https://doi.org/10.1080/01411920902834282>.

Tanaś M., *Wychowanie a media*, [w:] Siemieniecki B. (red.), *Pedagogika medialna*, t.1, Wyd. PWN, Warszawa 2008.

Wykaz aktów normatywnych:

Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3, Dz. U. 2011 Nr 45 poz. 235.